

Asia: VN/22263/2025

Lausuntopyyntö: Arviomuistio kilpailuneutraliteettiselvityksen suosituksista

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Kuntoutuksen toimialayhdistys (KTAY) lausuu arviomuistiosta ja kilpailuneutraliteettikysymysten kokonaisuudesta ennen muuta sosiaali- ja terveyspalvelualan näkökulmasta.

Kuntoutuksen toimialayhdistys pitää tärkeänä käynnistettyä valmistelutyötä koskien kilpailun tasapuolisuutta julkisen ja yksityisen elinkeinotoiminnan välillä. Keskeisiin havaintoihin kuten sääntely on epäselvää, sääntelyä ei tunneta riittävän hyvin, sääntelyn valvonnassa on puutteita ja sääntely ei aseta julkisyhteisöille riittävästi velvollisuuksia oman toimintansa arviointiin ja sen dokumentointiin, on helppo yhtyä.

Selvityshenkilön toteuttama raportti tuo hyvin esille sen, että Suomessa markkinat vinoutuvat etenkin niillä sektoreilla, joissa julkisella sektorilla on omaa tuotantoa. Sosiaali- ja terveydenhuolto on yksi näistä sektoreista, missä julkisen sektorin oma tuotanto on huomattavan mittavaa. Lainsäädäntö antaa hyvinvointialueille mandaatin järjestää, mutta yhtä lailla vahvan selkänojan tuottaa itse palveluja. Lisäksi lainsäädäntö antaa palvelujen järjestäjälle (hyvinvointialueille) monipuoliset mahdollisuudet organisoida omaa palvelutuotantoa ja yksi näistä mahdollisuuksista on toiminta kilpailluilla markkinoilla.

Kuten tehdyssä selvitys- ja arviointityössä tulee esille, sosiaali- ja terveyspalvelujen kohdalla kilpailuneutraliteettiin liittyvää kokonaisuutta säädellään useamassa eri laissa. Hajautetun sääntelyrakenteen lisäksi mm. viranomaisten puuttumisvallan korkea kynnys ja julkisyhteisöjä velvoittavien säännösten puute ovat johtaneet siihen, että kuntasektori ja nyttemmin hyvinvointialueet ovat toimineet kilpailluilla markkinoilla ja kilpailuneutraliteettia koskevien säännösten noudattaminen on ollut puutteellista.

Sosiaali- ja terveyspalveluissa palvelujen järjestämisen ja tuottamisen funktioiden erottaminen toisistaan tuottaa useammanlaisia hyötyjä mm. asiakkaille. Tämä on syytä huomioida tämänkin

valmistelun yhteydessä. Lainsäädäntöä tulee kehittää määrätietoisesti suuntaan, missä julkisen sektorin rooli ja osaaminen palvelujen järjestäjänä vahvistuu. Kun näin tehdään, on samalla mahdollista saada selkeyttä lainsäädännön kokonaisuuteen, joka on omiaan johtamaan epäselvyyteen ja vaikeuttamaan niin julkisyhteisöjen ja niiden määräysvaltaan kuuluvien yksiköiden kuin elinkeinonharjoittajienkin kykyä tulkita sääntelyä. Epäselvyydet ja vaikeudet ovat koskeneet myös sen arviointia, millaiseen toimintaan neutraliteettisääntely soveltuu ja mikä toiminta vastaavasti jää soveltamisalan ulkopuolelle.

Jatkovalmistelussa on syytä arvioida kriittisesti mm. lakia hyvinvointialueista ja siellä erityisesti pykäliä 131 ja 132, jotka sisältävä monenlaisia, vähintäänkin osin epäselviä ja perusteettomiakin poikkeuksia. Yhtä lailla kilpailulain 30 b §:n arviointi ja selkeyttäminen on tärkeää.

Tietopohjan parantaminen ja läpinäkyvyys

Arviointimuistiossa esitetyistä suosituksista useampi nojaa ainakin osin nykyistä paremman tietopohjan keräämiseen julkisen sektorin toiminnasta kilpailluilla markkinoilla sekä tiedon läpinäkyvyydelle. Keskeinen ja kannatettava ehdotus on itsearvioinnin dokumentointivelvoite. Itsearvioinnin tulee olla läpinäkyvää ja perusteiden yhtäläiset vertailukelpoisuuden vuoksi. Jatkovalmistelussa on perusteltua arvioida sellaisen kokonaisuuden valmistelua, joka sisältäisi ainakin julkisen toimijan itsearvioinnin taloudellisesta toiminnasta, markkinakartoituksen, säännönmukaisen arvioinnin markkinavaikutuksista sekä tuotantotapa-analyysin.

Selvästi nykyistä kehittyneempää tietopohjaa tarvitaan myös valvonnan parantamiseen. Ensisijainen keino on tässäkin tapauksessa tuoda julkisomisteisille organisaatioille velvoitteita tuottaa säännönmukaista, laadukasta ja läpinäkyvää dokumentointia. Yksityisille palveluntuottajille ja heidän edustajilleen tulee taata tosiasialliset ja tehokkaat keinot tehdä toimenpidepyyntöjä. Valvonnan tehostamiseksi dokumentoinnin ja kerätyn datan julkisuuden tulee olla mahdollisimman suurta. Ongelmatiikkaa lisäävät ainakin viranomaisten puuttumiselle muodostunut korkea kynnys sekä julkisyhteisöjä velvoittavien säännösten puute. Lainsäädännön tulisi velvoittaa julkisyhteisöjä tuottamaan sellaisia itsearviointeja, päätöksiä tai dataa, joiden avulla viranomainen voisi tehdä tehokasta valvontaa.

Lainsäädännön selkiyttäminen ja valvonnan tehostaminen

Nykytila on johtanut sääntelyn epäselkeyteen ja vaikeuttanut niin julkisyhteisöjen ja niiden määräysvaltaan kuuluvien yksiköiden kuin elinkeinonharjoittajienkin kykyä tulkita sääntelyä. Eri tahoilla on vaikeuksia arvioida mm. sitä, millaiseen toimintaan neutraliteettisääntely soveltuu ja mikä toiminta vastaavasti jää soveltamisalan ulkopuolelle.

Julkisen sektorin toimintaa kilpailuilla markkinoilla ja kilpailuneutraliteettikysymyksiä säätelevän lainsäädännön yksi keskeisistä ongelmista on sääntelyn hajautettu rakenne. On syytä arvioida, parantaisiko yhteinen säädöskehikko läpinäkyvyyttä markkinoilla ja kehityksen seurantaa. Yhteen lakiin kootulla kokonaisuudella olisi mahdollisuus parantaa sääntelyn laatua ja ennustettavuutta. Yhtenä keskeisenä tehtävänä lain uudistamisessa tulisi olla perusperiaatteiden ja -käsitteiden selkeytys. Valvonnan osalta on perusteltua arvioida myös KKV:n resurssien painottamista julkisten markkinoiden valvontaan, mukaan lukien kilpailuneutraliteettivalvonta. Tämä suuntaus olisi perusteltua siksi, että Suomessa markkinat ovat vinoutuneet etenkin niillä sektoreilla, joissa julkisen oma tuotanto on suurta.

Professori Kirsi-Maria Halosen selvitystyö sekä Arviomuistiossa esille nostettu suositukset antava hyvän pohjan jatkaa valmistelua kilpailulain ja kilpailuneutraliteettisääntelyn toimivuuden ja täytäntöönpanon parantamiseksi.

Talvitie Jarno
Kuntoutuksen toimialayhdistys - Toiminnanjohtaja